

Deel 2

De dood in systemische opstellingen

Dr. Ursula Franke-Bryson en Thomas Bryson in gesprek

San cave painting, Erongo Mountains Namibia

Thomas (T): Jij hebt nu, als klinisch psycholoog, 20 jaar ervaring in het bestuderen, toepassen en trainen met systemische opstellingen. In de eerdere gesprekken heb je duidelijk gemaakt dat systemische opstellingen nooit hun aantrekkingskracht en diepgang hebben verloren voor jou. Wat is je huidige begrip over systemische opstellingen?

Ursula (U): Er zijn veel beschrijvingen van systemische opstellingen, uit vele bronnen. Voor mij zijn systemische opstellingen een methode waar de therapeut en de cliënt samen een representatie van de innerlijke wereld van de cliënt maken. Door dit beeld te externaliseren, kan de cliënt vanuit een nieuw perspectief ontdekken en kan de therapeut makkelijker toegang hebben tot de onbewuste structuren die de cliënt en zijn handelingen, definiëren.

Met *presence* als middel en de interventies van de therapeut, kan de cliënt het opgestelde beeld voelen, zien en verkennen. Hij kan zelfs dat beeld veranderen en dat wat er is integreren. Dit helpt de cliënt om meer grip te krijgen op zijn leven. Gebaseerd op en in verbinding met zijn innerlijke wereld. Als hij in staat is om zijn *presence* in contact te brengen met zijn innerlijke structuren, dan ontstaat er flow en toegang tot nieuwe informatie. Juist op die moeilijk bereikbare onbewuste niveaus. Dit zorgt voor een grotere integratie en een soort *bijwerken* van oude programmeringen. De cliënt voelt zich meer compleet en vervuld. Hij kan weer verder komen in zijn leven, met meer vrede en gemak.

T: Op welke manier is de dood relevant in systemische opstellingen?

U: De dood is een essentieel punt in het centrum van systemische opstellingen. Iedere dag kan voor ieder van ons, de laatste zijn. Dat is de realiteit. Als we stilstaan, en nadenken over ons leven, dan zijn het juist de symptomen of het lijden, die zorgen dat we onszelf in een groter verband gaan beschouwen. Dan komen we als vanzelf bij alle belangrijke vragen: Hoe komt het dat ik ben waar ik nu ben? Heb ik op de juiste manier geleefd? Heb ik volbracht wat ik volbrengen moest? Wat heb ik nog te doen voor ik doodga, zodat ik als ik doodga, tevreden en gelukkig het leven kan verlaten.

Het lijkt er tegelijkertijd op, dat als een leven nog niet volbracht is en in het bijzonder een dood niet vreedzaam verlopen is, dit een sterk spoor in het lichaam nalaat en overgebracht wordt op volgende generaties. Het is alsof het menselijk wezen deze belangrijke informatie over gevaar, strijd en mogelijke overleving opneemt in het biografische en transgenerationale geheugen. Zodat hij snel en adequaat kan reageren als hij in de toekomst aan vergelijkbare situaties wordt blootgesteld.

T: Wat vind je belangrijk als je hiermee werkt?

U: De symptomen en de vragen van de cliënt, wijzen direct naar de essentie maar op een symbolische wijze. Aan de ene kant moet je naast je cliënt, die acuut en concreet lijdt, gaan staan. Hem steunen. Er blijven. Zodat hij weet dat hij niet (alweer) in z'n eentje de meest pijnlijke en moeilijke ervaring uit zijn herkomst hoeft aan te gaan. Aan de andere kant begrijp je als begeleider beter hoe dit persoonlijke leed, onderdeel is van een groter geheel. Als een ontbrekend puzzelstukje. Door op deze twee niveaus te werken, kun je de cliënt helpen te begrijpen hoe zijn lijden zowel persoonlijk als niet persoonlijk is. Tegelijkertijd.

T: Moet de ideale therapeut of begeleider dan zijn eigen reis door leven en dood hebben gemaakt, deze kennen? Om te weten waar hij het over heeft?

U: Absoluut. Observeren helpt te begrijpen, maar mijn eigen proces heeft mij een dieper begrip gegeven en compassie, op een meer subtiele en complexe manier.

De beste manier om dit te leren is door je eigen vragen, je zijn en je eigen fysieke reacties te leren kennen. Te onderzoeken hoe deze verbonden zijn met je familie, je bloedlijn en hun ontmoetingen met de dood. De hele geschiedenis van de familie en het land is hierin vertegenwoordigd: de oorlogservaringen van de vader, de vroege dood van de broers en zussen van moeder, getuigen zijn van moorden tijdens revoluties en nog verder terug, de heksenverbrandingen in naburige dorpen, de doodsangst van de boeren tijdens de Dertigjarige oorlog, enzovoorts. Alles heeft nog steeds een plek in mijn eigen lichaam. En die plekken kennen, maakt je vrij van angst. Zelfs bij de angst van de cliënt om te sterven. Of bij de gedachte aan hun of jouw eigen dood door ziekte of ouderdom.

Als een cliënt op een punt komt waarin hij worstelt tussen leven en dood, brengt dit lijden hem precies op het punt waar hij iets nieuws nodig heeft. Nieuwe gedachten, andere beelden of nieuwe mogelijkheden om te kunnen omgaan met waar hij nu in vastgelopen is. De oude, welbekende beelden uit de familielijn, zijn niet meer behulpzaam. Die moeten sterven om plaats te maken voor een dieper, meer persoonlijk beeld.

Als een cliënt niet genoeg mogelijkheden heeft om dit zelf te creëren, dan kunnen we hem helpen. Helpen door een nieuwe context te creëren waarin hij nieuwe bronnen kan vinden en integreren.

T: Hoe ontwikkelt zich jouw denken over dit onderwerp?

U: Mijn aandacht gaat uit naar de samenhang tussen spiritualiteit en systemische opstellingen. Ik zie hoe identiteit in beide gevallen het middelpunt is. Ik denk dat dood het verlies van je eigen identiteit betekent. Om voor anderen een potentiële katalysator te kunnen zijn, moet ik door mijn eigen identiteit heen kunnen kijken, voorbij mezelf gaan. Zodat ik onderscheid kan maken tussen de persoonlijke en systemische lagen van identiteit en ze beide een plek kan laten vinden in het grotere geheel. Ik ben ervan overtuigd dat je om een goede gids te kunnen zijn en met iemand mee te kunnen reizen, je het terrein goed moet kennen.

U: Denk je, gebaseerd op je ervaringen in het werken in een hospice, dat

de manier waarop de doden in een systemische opstelling gerepresenteerd worden de werkelijkheid benaderd?

T: Ik denk dat door het verkennen van de innerlijke wereld van de cliënten, en door deze in een systemische opstelling te externaliseren, je een indruk krijgt van hoe 'dood zijn' begrepen wordt in de onbewuste, innerlijke wereld van die specifieke cliënt. Ik neem wat in de opstelling zichtbaar wordt, voor de relatieve waarheid aan, die nuttig is voor de heling en integratie voor de cliënt. Er is geen enkele objectieve manier, voor mij of wie dan ook, om te weten of dit de werkelijkheid van de dood is. En dan nog, dat wat de *objectieve werkelijkheid* genoemd wordt, wordt altijd subjectief ervaren. De werkelijkheid wordt normaal gesproken ervaren door vele lagen van interpretatie: biologische lagen, culturele en persoonlijke lagen.

De Tibetanen lijken deskundigen te zijn op het gebied van de dood. Ik zou het interessant vinden om de Tibetaanse boeddhistische beschouwingen over dood, te onderzoeken via een systemische opstelling.

Wat is jouw standpunt bij deze vraag? Hoe zie jij de waarheid in de manier waarop de dood gerepresenteerd wordt in een systemische opstelling?

U: De waarheid heeft vele lagen, zoals jij ook al zei. Het hangt van onszelf af welke we in beeld brengen. Ik moet denken aan een uitspraak die ik eens van Guni Baxa gehoord heb. Ze zei dat wanneer we een representant opstellen, bijvoorbeeld de overleden grootvader, we niet precies weten wat we opstellen. Het lijkt er op dat iedere representant een toegangspoort is, naar veel meer dan alleen de ervaringen van een enkele persoon.

Hij representeert de grootvader met al z'n eigen levenservaringen, relaties, die van zijn bloedlijn en nog verder terug dan je in eerste instantie zou denken. Tegelijkertijd representeert hij ook alle grootvaders, als een archetypische figuur, met al hun persoonlijke ervaringen, voortkomend uit de tijdspannen waarin zij leefden.

T: Dit complexe, meerlagige aspect van representeren is intrigerend. Sommige representanten weten hoe aanwezig te blijven en tegelijk open te staan voor de grotere mogelijkheden voorbij de identiteit van degene die gerepresenteerd wordt. Als de representant van de dood deze lagen kan representeren, kan de rol een zeer helende werking hebben. Ze hoeven niet langer beperkt te zijn tot het lijden van de rol, dit verandert hun mogelijkheden en die van de cliënt. Daar wijs ik als opsteller representanten soms op.

U: Je hebt in de medische wereld gewerkt en trauma in de biologische en wetenschappelijke wereld onderzocht. En je hebt ervaring met de boeddhistische meditatie. Hoe komen deze verschillende invalshoeken bij elkaar in de manier waarop jij systemisch werken interpreteert?

T: Voor mij zijn spiritualiteit en wetenschap geen gescheiden werelden. Het rationele, logische onderzoek van de wetenschap en de openheid die de beschouwende aanpak brengt, vullen elkaar aan wat mij betreft. Beiden dragen ze naar mijn mening bij aan het begeleiden van een systemische opstelling.

Het aanvaarden van de werkelijkheid, vanuit de leegte gevonden door meditatie, zonder het verdedigen van je identiteit, is zoals ik het begrepen heb de essentie van wetenschap en de fenomenologische benadering, waarover in systemische opstellingen gesproken wordt. Dit komt overeen met de diepste ervaringen in mijn eigen werk, als begeleider en als verpleegkundige.

Lydomorphus Beetle Ursula Franke